

Piotrowski, Dariusz

Relacje między Suwalszczyzną a Podlasiem

Rocznik Żyrardowski 3, 91-102

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dariusz Piotrowski

Relacje między Suwalszczyzną a Podlasiem

Wstęp

Wprowadzony w życie w roku 1999 podział administracyjny przekształcił istniejące struktury funkcjonalno-przestrzenne Polski. Zamiast małych 49 regionów funkcjonalnych utworzono 16. Jedną z przesłanek nowego podziału była chęć stworzenia dużych i funkcjonalnych województw. Przy ich wyodrębnianiu miały być wzięte pod uwagę czynniki historyczno-kulturowe oraz ukształtowane więzi społeczne. Nowy podział w niewielkim stopniu spełnia jednak te kryteria, ponieważ nazwy województw nie odnoszą się do obszarów historycznych i nie pokrywają się z nimi. Zawężając dyskusję do województwa podlaskiego, należy zwrócić szczególną uwagę, iż w jego skład weszły część Mazowsza, Podlasia, Suwalszczyzny i Polesia. Tym samym powstający twór nawiązuje co prawda do dawnego województwa białostockiego, istniejącego w latach 1945–1975 (bez Mazur Wschodnich), ale nie spełnia oczekiwań poszczególnych części nowo utworzonego regionu. Ziemia łomżyńska, określana często jako północno-wschodnie Mazowsze, ze stolicą w Łomży, akcentuje swój związek z Mazowszem. Suwalszczyzna, poprzez turystyczny typ zagospodarowania przestrzeni i walory środowiskowe, jest ściśle powiązana z Mazurami. Utworzone województwo podlaskie nie należy traktować jako strukturę homogeniczną, a raczej jako zespół regionów, którym należałoby określić hierarchiczną strukturę funkcjonalną, przyjmując przy tym ich rzeczywistą historyczno-kulturową odrębność. Poza tym w każdym z regionów województwa podlaskiego istnieją centralne ośrodki, które pełnią wiodące role dla poszczególnych regionów.

Przeprowadzony podział administracyjny zwiększył animozje pomiędzy regionami północno-wschodniej Polski. Istnieje silna tendencja do zaciepania różnic pomiędzy poszczególnymi częściami województwa podlaskiego, marginalizacji byłych miast wojewódzkich, skupienia władzy oraz życia społeczno-gospodarczego w obrębie Białegostoku, a nawet zatarcia odrębnej świadomości regionalnej. Białystok dąży do stworzenia silnego Podlasia, natomiast Suwalszczyzna pragnie zachować swoją odrębność regionalną.

Niestabilność układów regionalnych w Polsce

Według Z. Rykiela¹ regionalizm ekonomiczny można odnieść do czterech układów przestrzennych, tj. regionów sentymentalnych, behawioralnych, kulturowych oraz stref cywilizacyjnych. Regiony sentymentalne konstytuowane są przez tożsamość regionalną, która wynika z przesłanek historycznych. Za podstawowe regiony sentymentalne uznaje się dzielnice historyczne powstałe z państweczek plemiennych, a zmodyfikowane przez procesy historyczne, tj.: ekspansja terytorialna Polski na wschód i północny-wschód, procesy industrializacyjne i regionotwórcze w okresie rozbiorowym oraz względna stabilność administracyjna w warunkach silnej centralizacji państwa w latach 1950–1975². Na poziomie istnienia regionów sentymentalnych Podlasie wykształtowało się w okresie przedrozbiorowym, a Suwalszczyzna w okresie rozbiorowym.

W przypadku regionów behawioralnych powstanie ich jest wynikiem zachowania przestrzennego ludzi. Regiony, w takim znaczeniu, nawiązują do struktury systemu osadniczego. W Polsce wyróżnia się dwa szczeble regionów i ośrodków regionalnych: makroregionalne i mezoregionalne. Na poziomie makroregionów behawioralnych wyróżnia się 11 ośrodków³, a na mezoregionów około 40 behawioralnych⁴. W ujęciu tym Białystok jest ośrodkiem na szczeblu makroregionalnym, a Suwałki mezoregionalnym. Podlasia jednak nie można uznać za makroregion behawioralny i, podobnie jak Suwalszczyznę, należy traktować go jako mezoregion.

Regiony kulturowe są wyznaczone przez odrębne cechy kultury materialnej i niematerialnej. W okresie rozbiorowym nastąpiło wyodrębnienie Suwalszczyzny z obszarów dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego. Na rozwój gospodarczy i kulturowy jej obszarów w dużym stopniu miała wpływ ludność litewska. Inne procesy miały miejsce na Podlasiu, gdzie widoczne są duże związki z kulturą białoruską. Wśród mieszkańców Suwalszczyzny istnieje także duże poczucie odrębnej tożsamości regionalnej, której nie zatarty procesy unifikacyjne, mające miejsce w okresie PRL, do roku 1975, kiedy to Suwalszczyzna wchodziła w skład województwa białostockiego.

¹ Z. Rykiel, *Globalizacja, unionizacja i regionalizacja polskiej przestrzeni*, „Sudia Regionalne i Lokalne” 1(1)2000 s. 42.

² Tamże, s. 42.

³ Z. Rykiel, A. Żurkova, *Migracje między miastami: systemy krajowe i regionalne*, Wrocław, Prace Geograficzne 1981, nr 140, s. 138–188.

⁴ Z. Rykiel, A. Żurkova, „Regionalne systemy osadnicze i ośrodki regionalne”, *Czasopismo geograficzne* 1984, nr 54, s. 19–41.

Współcześnie, w następstwie procesów historycznych, można wyróżnić cztery strefy cywilizacyjne: porosyjską, popruską, poaustriacką i odzyskaną. Sfery te różnią się m.in. formą zagospodarowania przestrzennego i stopniem rozwoju społeczno-gospodarczego. Zarówno Podlasie, jak i Suwalszczyzna leżą w porosyjskiej strefie cywilizacyjnej, z tym że Suwalszczyzna była częścią Królestwa Polskiego, a Północne Podlasie Cesarstwa Rosyjskiego.

Historyczno-kulturowa odrębność Podlasia i Suwalszczyzny

Nazwa regionu Podlasie została już ugruntowana w wieku XIV, podczas gdy Suwalszczyzna, jako region w znaczeniu administracyjno-historycznym, wyodrębniła się dopiero w wieku XIX. Od roku 1999 historyczne Podlasie znajduje się w trzech województwach: lubelskim, podlaskim i częściowo mazowieckim, podczas gdy Suwalszczyzna została podzielona po pierwszej wojnie światowej na dwie części, w ten sposób, że północna jej część weszła w skład Litwy, a południowa pozostała w Polsce (od roku 1999 w woj. podlaskim).

Na Podlasiu do XIII w. występowała stopniowa kolonizacja ruska, podczas gdy tereny obecnej Suwalszczyzny zamieszkiwały plemiona jaćwieskie, które zostały wyniszczone poprzez najazdy krzyżackie, litewski i polskie. Tereny pojaćwieskie, od końca XIII do początku XV w., były obszarem niczym, o które trwały walki krzyżacko-litewskie. W latach 1422–1795 tereny te były częścią Litwy i znajdowały się w województwie trockim. Podlasie, co prawda, w okresie od XIV do XVI w., znajdowało się także w Wielkim Księstwie Litewskim, obejmującym także rozległe obszary księstw ruskich, ale tylko do roku 1569, kiedy to województwo podlaskie weszło do Korony Polskiej. Województwo podlaskie zostało utworzone w roku 1520 ze środkowej i północnej części Podlasia, a jego granica sięgała aż do Augustowa. W latach 1795–1807 większość terenów Podlasia oraz obecnej Suwalszczyzny trafiło pod zabór pruski, z wyjątkiem południowo-wschodniej części Podlasia, tj. rejonów: Narewki, Milejczyc, Jałówki, Krynek, które znalazły się w zaborze rosyjskim. Od roku 1807 do pierwszej wojny światowej część Podlasia (obwód białostocki) została wcielona do Rosji (od 1842 r. jako obwód guberni grodzieńskiej), podczas gdy obszary obecnej Suwalszczyzny przyłączono do Księstwa Warszawskiego (1807 r.), a później do Królestwa Polskiego. Przez cały okres istnienia Królestwa Suwałki pełniły ważne role administracyjne – najpierw jako miasto wojewódzkie, później gubernialne.

W okresie międzywojennym, jak i powojennym, do roku 1975, Suwalszczyzna była częścią województwa białostockiego. W latach 1975–1998 ist-

niało województwo suwalskie, w którego skład wchodziły również Mazury Wschodnie i Kraina Wielkich Jezior.

Różnice w potencjale demograficznym

Potencjał demograficzny Podlasia jest prawie czterokrotnie wyższy od Suwalszczyzny. Duże różnice pomiędzy regionami występują też w ich powierzchni. Obszar Podlasia, znajdujący się w województwie podlaskim, jest większy od polskiej części Suwalszczyzny prawie trzykrotnie (tab.1). Na terenie Suwalszczyzny znajdują się jedynie 4 miasta, podczas gdy na Podlasiu jest ich aż 21. Podlasie jest bardziej zurbanizowane niż Suwalszczyzna (tab.3). Podobne różnice mają miejsce w ludności głównych ośrodków regionalnych – miasto Białystok jest czterokrotnie większe od miasta Suwałki i tworzy z okolicznymi małymi miejscowościami aglomerację liczącą prawie 400 tys. mieszkańców, która stanowi 60% ogółu mieszkańców Podlasia (1/3 województwa podlaskiego).

Tabela 1. Podlasie i Suwalszczyzna – dane ogólne

Region	Ludność		Powierzchnia		Liczba											
	Liczba osób	Udział w % woj. podlaskiego	km ²	Obszar w % woj. podlaskiego	Gminy				Miasta					Miejscowości		
					Ogółem	Miejskie	Miejsko-wiejskie	Wiejskie	Ogółem	Powyżej 100 tys.	50–100 tys.	20–50 tys.	10–20 tys.		5–10 tys.	do 5 tys.
Podlasie	718 341	58,61	10 984	54,43	54	5	15	34	21	1	–	2	4	4	10	795
Suwalszczyzna	187 117	15,34	3987	19,26	22	3	1	18	4	–	1	1	–	1	1	739

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2010*, 2000, Urząd Marszałkowski w Białymstoku, Białystok, (tab. 1).

Relacje pomiędzy miastami regionalnymi a ich najbliższym otoczeniem są podobne. Liczba ludności Białegostoku w roku 2002 stanowiła 41% ogółu mieszkańców Podlasia, podczas gdy w Suwałkach mieszkało 37,2% ludności Suwalszczyzny. Oba miasta wykazywały się dużym stopniem koncentracji ludności. Biorąc pod uwagę lata 1995–2000 w Suwałkach występował nawet wyższy stopień przyrostu liczby mieszkańców niż w Białymstoku. Wyniki spisu powszechnego przeprowadzonego w roku 2002 wykazały, że

liczba ludności Białegostoku jest wyższa o 1,8%, podczas gdy w Suwałkach pozostała ona na tym samym poziomie.

Tabela 2. Zmiany w ludności według regionów i powiatów w latach 1995–2002

	1995	2000	2002	Zmiany w % 1995–2000	Zmiany w % 2000–2002
Suwalszczyzna					
Suwałki	66 624	69 092	69 031	3,7	-0,08
Augustowski	60 732	60 962	59 166	0,4	-2,95
Suwalski	35 927	35 645	35 535	-0,8	0,31
Sejneński	22 218	21 993	21 699	-1,0	-1,37
Ogółem	185 501	187 692	185 431	1,2	-1,2
Podlasie					
Białystok	278 489	285 507	291 660	2,5	2,16
Białostocki	138 905	140 007	138 367	0,8	-1,17
Bielski	65 335	63 148	61 395	-3,3	-2,78
Hajnowski	55 405	52 666	49 944	-4,9	-5,17
Moniecki	46 528	45 413	44 177	-2,4	-2,72
Siemiatycki	52 913	51 684	50 310	-2,3	-2,66
Sokolski	80 506	77 735	74 606	-3,4	-4,03
Ogółem	718 081	716 160	710 459	-0,3	-0,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Roczników Statystycznych Województwa Podlaskiego*, Urząd Statystyczny w Białymstoku.

Na konkurencyjność Białegostoku ma wpływ jego otoczenie. Aglomeracja białostocka łącznie liczy około 400 tys. mieszkańców. Jest to dwukrotnie więcej niż cała Suwalszczyzna, a liczba ta stanowi prawie 60% ludności zamieszkałej na Podlasiu. Inaczej jest w przypadku Suwałk. W odległości 30 km od Suwałk leży miasto Augustów, które ze względu na swój potencjał jest konkurencyjne dla Suwałk. Oba miasta mogą być traktowane jako zespół miejski, a przy wybudowaniu odpowiedniego systemu powiązań zespół ten ma szansę być konkurencyjny dla miasta metropolitalnego – Białegostoku, który w znaczący sposób dezintegruje obszar Polski północno-wschodniej.

Podlasie wykazuje się większym stopniem zurbanizowania niż Suwalszczyzna (tab. 3). W Polsce, wskutek przeprowadzonego nowego podziału administracyjnego, nasiliły się procesy polaryzacyjne. Dane ze spisu powszechnego przeprowadzonego w roku 2002 wykazały, że w większości polskich miast spadła liczba mieszkańców. Na Podlasiu, jedynie w Białymstoku, odnotowano przyrost ludności o 1,8%. Największe odpływy miały miejsce

Tabela 3. Zmiany w ludności miejskiej według regionów i powiatów w latach 1995–2002

	W liczbach			Udział w % ludności miejskiej		
	1995	2000	2002	1995	2000	2002
Suwalszczyzna						
Suwałki	66 624	69 092	69 031	100	100	100
Augustowski	32 370,16	33 153	32 253	53,3	54,4	54,5
Suwałski	0	0	0	0	0	0
Sejneński	5998,86	6143	6027	27	27,9	27,8
Ogółem	104 993	108 388	107 311	56,5997	57,7478	57,87
Podlasie						
Białystok	278 489	285 507	291 660	100	100	100
Białostocki	49 866,9	50 796	50 193	35,9	36,3	36,3
Bielski	31 164,8	31 423	30 882	47,7	49,8	50,3
Hajnowski	25 874,14	25 608	24 000	46,7	48,6	48
Moniecki	15 819,52	15 724	15 554	34	34,6	
Siemiatycki	17 408,38	18 060	17 504	32,9	34,9	34,8
Sokolski	26 566,98	28 982	27 777	33	37,3	37,2
Ogółem	44 518,7	456 100	457 570	61,99714	63,68689	64,40484

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Roczników Statystycznych Województwa Podlaskiego*, Urząd Statystyczny w Białymstoku.

Tabela 4. Ruch naturalny według regionów i powiatów w 2002 r.

	W liczbach bezwzględnych				Na 1000 ludności			
	Małżeń- stwa	Urodze- nia żywe	Zgony	Przyrost naturalny	Małżeń- stwa	Urodze- nia żywe	Zgony	Przyrost naturalny
Suwalszczyzna								
Suwałki	313	698	431	267	4,5	10,1	6,2	3,9
Augustowski	326	625	614	11	5,3	8,6	8,5	0,1
Suwałski	206	448	357	91	5,7	12,4	9,9	2,5
Sejneński	140	206	201	5	6,4	9,4	9,2	0,2
Ogółem	985	1977	1603	374	5,3	10,7	8,6	1,9
Podlasie								
Białystok	1356	2363	2192	171	4,7	8,2	7,6	0,6
Białostocki	585	1213	1474	-261	4,2	8,8	10,7	-1,9
Bielski	282	534	769	-235	4,6	8,6	12,4	-3,8
Hajnowski	258	284	759	-375	5,1	7,6	14,9	-7,4
Moniecki	237	415	486	-71	5,3	9,3	10,9	-1,6
Siemiatycki	238	463	604	-141	4,7	9,1	11,9	-2,8
Sokolski	453	741	901	-160	6,0	9,8	11,9	-2,1
Ogółem	3409	6013	7185	-1072	4,8	8,5	10,1	-1,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Rocznika Statystyczny Województwa Podlaskiego*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2003.

w: Hajnówce – 6,1%; Sokółce – 4,2%; Łapach – 3,8%; Siemiatyczach – 2,5% i Mońkach – 1,6%. W przypadku Suwałk spadek ten był nieznaczny, w granicach błędu statystycznego. Podobnie jak na Podlasiu, choć w mniejszym zakresie, miasta Suwalszczyzny odnotowały zmniejszenie liczby mieszkańców w: Augustowie o 2,1%, Sejnach 1,7%. Większe odpływy ludności odnotowały miasta będące otoczeniem bliższym Suwałk położone na Mazurach Wschodnich, tj.: Ełk – 2,4%, Olecko – 3,5%, Gołdap – 2,5%.

Procesy demograficzne potwierdzają, że wyraźny proces koncentracji ludności występuje w stolicy województwa podlaskiego – Białymstoku. Z kolei odpływ ludności z Suwałk jest hamowany przez położenie w korytarzu transportowym i wskazuje na dalszą możliwość koncentracji ludności, pomimo nasilających się odpływów, wynikających z procesów polaryzacyjnych w Europie i recesji gospodarczej w Polsce.

Analizując ruch naturalny ludności Suwalszczyzny i Podlasia widoczne są duże różnice regionalne. Suwalszczyznę cechuje, przede wszystkim, dodatni przyrost naturalny, podczas gdy Podlasia ujemny. Jedynie stolica Podlasia wykazuje się lekkim przyrostem naturalnym ludności, ale wiąże się to głównie z osiedlaniem się tu młodych małżeństw w wieku reprodukcyjnym. Małżeństwa te pochodzą z pobliskich powiatów. Białystok, w bardzo dużym stopniu, dezintegruje swoje otoczenie i traci zaplecze demograficzne. W przy-

Tabela 5. Migracje ludności według regionów i powiatów w 2002 r.

	Zameldowania na pobyt stały			Wymeldowania z pobytu stałego			Saldo migracji
	Ogółem	W ruchu wewnętrznym	Z zagranicy	Ogółem	W ruchu wewnętrznym	Z zagranicy	
Suwalszczyzna							
Suwałki	750	743	7	794	723	71	-44
Augustowski	583	568	15	733	729	4	-150
Suwalski	465	462	3	589	579	10	-124
Sejneński	231	226	5	301	298	3	-70
Ogółem	2029	1999	30	2417	2329	88	-388
Podlasie							
Białystok	3380	3331	49	2609	2466	143	771
Białostocki	2203	2163	40	2177	2137	40	26
Bielski	605	593	12	781	777	4	-176
Hajnowski	421	411	10	721	718	3	-300
Moniecki	475	458	17	527	508	19	-52
Siemiatycki	447	441	6	609	605	4	-162
Sokolski	705	691	14	1182	1151	31	-447
Ogółem	8236	8088	148	8606	8362	244	-340

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Rocznika Statystycznego Województwa Podlaskiego*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2003.

padku Suwalszczyzny, rozwój jest bardziej harmonijny i więcej ludności zostaje w otoczeniu Suwałk – i zapewne mają na to wpływ wartości turystyczne przestrzeni.

Teren Podlasia wykazuje ogólnie ujemne saldo przyrostu rzeczywistego i podzielony jest na dwie części: z jednej strony jest szybko rozwijająca się aglomeracja białostocka z licznymi napływami ludności, z drugiej zaś, mamy pozostałe powiaty charakteryzujące się dużymi odpływami. Przykładem może być powiat hajnowski, który co roku tracił prawie 1% ludności. Najbardziej wyludniającymi się powiatami były: hajnowski, bielski, sokólski. W przypadku Suwalszczyzny najbardziej odpływowym obszarem jest powiat augustowski.

Różnice w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego Podlasia i Suwalszczyzny

Podlasie i Suwalszczyzna są regionami o znacznych różnicach w potencjale społeczno-gospodarczym. Różnice te wynikają przed wszystkim z uwarunkowań historycznych, a zwłaszcza z usytuowania ośrodka władzy. Przez ponad pół wieku Białystok był jednostką nadrzędną w stosunku do Suwałk, przez co mógł rozwijać się szybciej, co niewątpliwie miało wpływ na przestrzenne zróżnicowanie infrastruktury technicznej i społecznej, jak i lokalizację inwestycji przemysłowych. Na Podlasiu, w roku 2000, zarejestrowanych było prawie czterokrotnie więcej podmiotów gospodarczych niż na Suwalszczyźnie (tabela 6).

Tabela 6. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON w 2000 r.

Region	Osoby prawne i jednostki organizacyjne nie mające osobowości prawnej					Osoby fizyczne i spółki cywilne	Osoby prawne i jednostki organizacyjne nie mające osobowości prawnej na 10 tys. mieszkańców	Osoby fizyczne i spółki cywilne na 10 tys. mieszkańców
	ogółem	w tym						
		Przedsiębiorstwa państwowe	Spółdzielnie	Spółki prawa handlowego				
Razem	W tym z udziałem kapitału zagranicznego							
Podlasie	5510	51	330	1692	242	49 462	76,93811	690,6557
w tym Białystok	3107	34	104	1265	172	28 522	108,824	998,9948
Suwalszczyzna	1420	6	81	389	60	11 218	75,65586	597,6813
w tym Suwałki	640	3	29	268	33	5798	92,63012	839,171

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Rocznika Statystycznego Województwa Podlaskiego*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2001.

Największym miastem przemysłowym w Polsce północno-wschodniej jest Białystok, który skupia blisko 37% potencjału gospodarczego województwa podlaskiego, podczas gdy Suwałki około 7%. W Białymstoku siedziby swoje miało 65% spółek prawa handlowego Podlasia oraz 57,7% osób fizycznych i spółek cywilnych. W przypadku Suwałk, spółki prawa handlowego stanowiły 69% Suwalszczyzny, a osób fizycznych i spółek cywilnych 51,6%. Biorąc pod uwagę liczbę podmiotów gospodarczych, prowadzących działalność na podstawie prawa handlowego i liczbę mieszkańców, wyższa aktywność gospodarcza występuje na Podlasiu (tabela 6). Tu również więcej osób fizycznych prowadzi swą działalność gospodarczą. Szczególnie duże różnice w aktywności gospodarczej widoczne są pomiędzy głównymi miastami regionów.

Duże różnice w poziomie rozwoju gospodarczego potwierdzają dane rankingu przeprowadzonego przez dziennik „Rzeczpospolita”. Opracowano listę 100 największych przedsiębiorstw województwa podlaskiego sklasyfikowanych według przychodów ze sprzedaży w 2002 r. Na 100 przedsiębiorstw, 69 miało siedziby na Podlasiu, a 13 na Suwalszczyźnie, z czego w samym Białymstoku było ich 58. Na Podlasiu wyższy był też poziom inwestycji w przedsiębiorstwach (tabela 7).

Tabela 7. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na Podlasiu i Suwalszczyźnie w roku 2000

Region	ogółem	Z liczby ogółem				Na jednego mieszkańca ogółem	Z liczby ogółem			
		Rolnictwo, leśnictwo i rybactwo	Przemysł i budownictwo	Usługi rynkowe	Usługi nierynkowe		Rolnictwo, leśnictwo i rybactwo	Przemysł i budownictwo	Usługi rynkowe	Usługi nierynkowe
Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w 2000 r. zatrudniających powyżej 9 pracowników										
Podlasie	858,6	11,6	335	456,1	55,9	1198,89	16,2	467,77	636,87	78,06
w tym Białystok	604,7	1,6	213,9	339,3	49,9	2117,99	5,60	749,19	11 88,41	174,78
Suwalszczyzna	127,2	5,3	65,4	52,9	3,6	677,71	28,24	348,44	281,84	19,18
w tym Suwałki	71,2	0	37,5	33	0,7	1030,51	0,00	542,75	477,62	10,13
Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach w 2000 r. zatrudniających powyżej 9 pracowników										
Podlasie	9971,4	193,6	4574,8	4725,1	477,9	13 923,42	270,33	6387,96	6597,83	667,31
w tym Białystok	6937,9	23,5	3062,6	3476,4	375,4	24 300,28	82,31	10 726,88	12 176,23	1314,85
Suwalszczyzna	1985,6	54,2	1045,1	631,99	73,2	10 579,03	288,77	5568,16	3367,17	390,00
w tym Suwałki	1165,9	8,7	530,5	571,1	55,6	16 874,6	0,00	7678,17	8265,79	804,72

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Rocznika Statystycznego Województwa Podlaskiego*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2001.

Dalsze możliwości rozwoju Podlasia i Suwalszczyzny

Do momentu przeprowadzenia podziału administracyjnego kraju w roku 1998 cała Suwalszczyzna, wraz z wschodnimi obszarami Mazur, tworzyła województwo suwalskie. W układzie tym Suwałki były nie tylko tradycyjnym centrum Suwalszczyzny, ale pełniły funkcje centralne względem całego województwa. Ówczesne województwo białostockie pokrywało się prawie całkowicie z granicami północnego Podlasia. Tworzenie mniejszych województw wpłynęło na bardziej równomierny rozwój przestrzenny Polski północno-wschodniej, jak i dostęp do usług i dóbr. W okresie istnienia województwa suwalskiego, dzięki wzbogaceniu Suwałk o funkcje regionalne, miasto to zaczęło skupiać pozytywne procesy rozwojowe, jak też oddziaływać na przestrzeń północno-wschodniej Polski oraz brać udział w wymianie przygranicznej. W tym samym czasie Białystok znacząco rozwinął swą funkcję ponadregionalną i krajową. Obecnie obowiązujący podział administracyjny wytworzył co prawda większe i silniejsze województwa, ale o znaczących różnicach w potencjale rozwojowym. Obszar Suwalszczyzny znalazł się w województwie o jednym z najniższych potencjałów społeczno-gospodarczych. Co więcej, procesy przenoszenia władzy wojewódzkiej pozbawiły w sposób znaczący Suwałki wielu funkcji społecznych i gospodarczych, osłabiły potencjał demograficzny i wywołały kryzys bazy ekonomicznej w mieście. Z Suwałk, poprzez przenoszenie urzędów i instytucji wojewódzkich, trafiła duża część majątku trwałego, który nie został zagospodarowany, a często zniszczony. Budynki dawnych instytucji wojewódzkich nie znalazły niestety właściwego zagospodarowania. Bardzo ważnym problemem stało się wywołane zjawisko bezrobocia wśród osób wykształconych, które zostały zmuszone do wyjazdu w poszukiwaniu pracy w innych miastach, np. w Białymstoku.

Białystok, w wyniku przeprowadzonej reformy administracyjnej, zyskał na znaczeniu. Wzrosła jego baza ekonomiczna, wiele instytucji o znaczeniu wojewódzkim zainwestowało w nieruchomości, np. budowa nowych budynków ZUS-u, Urzędu Marszałkowskiego itp. Podobne procesy miały miejsce w sektorze usług społecznych (np.: w Suwałkach spadła liczba łóżek w szpitalach, podczas gdy w Białymstoku ta liczba wzrosła). Po wprowadzeniu reformy administracyjnej, w Suwałkach zmniejszyło się zatrudnienie w administracji oraz usługach społecznych, podczas gdy w Białymstoku odnotowano znaczny wzrost.

Według koncepcji polityki zagospodarowania przestrzennego kraju⁵ Białystok wraz z aglomeracją białostocką określony został jako potencjalne

⁵ Koncepcja Polityki Przestrzennego Zagospodarowania Kraju. Obwieszczenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 26 lipca 2001 r. (Mon. Pol. Nr 26, poz 432).

europole, podczas gdy Suwałki określono jako ponadregionalny ośrodek równoważenia rozwoju. W ujęciu tym założono, że Białystok będzie głównym miastem Polski północno-wschodniej i będzie pełnił podobne funkcje jak Wilno w okresie międzywojennym. Zatem rozwój Białegostoku powinien polegać na rozwoju funkcji egzogenicznych, nakierowanych głównie na współpracę ze Wschodem, a nie, jak do tej pory, na osłabianiu funkcji regionalnych byłych miast wojewódzkich, tzn. Łomży i Suwałk. Twórcy tej koncepcji nie uwzględnili jednak, iż miasto Białystok posiada zbyt niski potencjał demograficzny, jak i społeczno-gospodarczy, aby być europolem.

Białystok stanowi główne centrum naukowo-kulturalne Polski północno-wschodniej. Obecnie zauważa się wzrost znaczenia takich samych funkcji w Olsztynie. Aktualny podział administracyjny sprzyja rozwojowi funkcji administracyjnych i społecznych. Przeszkodą w rozwoju funkcji europolitalnych jest nie tylko niski potencjał demograficzny, ale także brak wykształcenia przemysłu węglowego, który by aktywizował rozwój nowych gałęzi przemysłowych. Obecnie miasto ma charakter recesywny, w którym nie ma równowagi pomiędzy funkcjami endogenicznymi i egzogenicznymi. Miasto charakteryzuje się słabym rynkiem pracy, który nie zabezpiecza miejsc pracy ludziom wykształconym, a jest miejscem ich odpływu. Szansą, w kształtowaniu i powstawaniu nowych funkcji dla Białegostoku, jak i całego Podlasia, jest współpraca przygraniczna z Białorusią, głównie z Grodnem.

Rozwoju Suwałk, jak i całej Suwalszczyzny należy dopatrywać się w położeniu w korytarzu transportowym numer 1 Via Baltica oraz we współpracy przygranicznej z Litwą. Ponadto obszary Suwalszczyzny leżą w europejskim pasie turystycznym i, dzięki jakości środowiska naturalnego, powinny być wykorzystane jako miejsca wypoczynkowe i rekreacyjne. Gwarantuje to bardziej równomierny rozwój przestrzenny w stosunku do obszarów Podlasia. Obecnie wzmożony jest ruch budowlany, siedliska wiejskie zmieniają charakter i pełną funkcje agroturystyczne. Część ludności miejskiej osiedla się właśnie na tych terenach. Na Suwalszczyźnie istnieje silny miejski ośrodek turystyczny – Augustów, którego znaczenie będzie rosło. Jednym z czynników sprzyjających będzie odrestaurowanie Kanału Augustowskiego po stronie białoruskiej i przywrócenie traktu wodnego.

Podsumowanie

Województwo podlaskie trzeba postrzegać jako zespół regionów historyczno-etnograficznych. Istnieją zbyt duże różnice pomiędzy poszczególnymi jego częściami, aby uznać je za jeden region. Trudno też sądzić, aby obowiązujący podział administracyjny był trwały. Za jego korektą przemawia-

ją zarówno czynniki ekonomiczne, jak i społeczne. Obecny podział jest, przede wszystkim, niefunkcjonalny i zbyt drogi. Istnieje za dużo jednostek administracyjnych, a to pociąga za sobą bardzo duże wydatki na administrację i jednocześnie zbyt małe nakłady inwestycyjne. Co więcej, województwo podlaskie posiada niski potencjał demograficzny w stosunku do innych województw i wymaga znacznych nakładów finansowych, służących do wyrównywania różnic w rozwoju społeczno-gospodarczym. Niewskazany jest też rozwój jednego ośrodka centralnego kosztem innych mniejszych na terenie województwa podlaskiego. Suwalszczyzna posiada część wyodrębnionych struktur regionalnych, których nie należy eliminować, przeciwnie, wzmacniać, głównie dlatego, że istnieje potrzeba rozwoju silnego ośrodka miejskiego na pograniczu polsko-litewskim, który mógłby oddziaływać na przestrzeń po drugiej stronie granicy. Białystok, w tym układzie, leży za daleko, by mógł aktywizować obszary w bezpośrednim sąsiedztwie granicy polsko-litewskiej.

Relations between two regions in Eastern Poland – the SUWALSZCZYŻNA and the PODLASIE

Summary

The new administrative division of Poland, which came in force on 1 January, 1999, reduced the number of provinces, smaller and set up according to the criteria of size and functional capacity, from 49 to 16 much larger ones, which have often been made up of areas that have not been integrated geographically, or historically, or culturally, or even economically. An example of such province can be the Podlaskie Province, with the chief town in Białystok. The Province aims at integrating the areas of Suwalszczyzna, Mazowsze, Polesie and Podlasie, whereas the Suwalszczyzna, the lands of Wisko and Łomża wish to maintain their distinctiveness - regional, as well as cultural and historical.

The Author presents the differences between the Suwalszczyzna and the Podlasie regions, their demographic potentials, the levels of socio-economic development they have achieved, and their chances for further development.